

in die een-
concentraties
Schriften, 2)
mes reeds ge-
en snuggere
om ik dat doe;
eek, nadat ik
citeerde. Na
dit gevoelen,
ormeerde belij-
aten uit te
raagd wor-

ent.
ten in zijn om-
n zelf behoort
onder veel op-
en. De Chris-
en doop wordt
e Heilige Geest
erk (1). Er zijn
st een mensch

de belijdenis
ft. We hooren
van geloovigen
a, hier en daar
iver wordt be-
christus' instel-
el gehandhaafd,
te vinden, in
hier, en daar,
we dan overal,
"op zijn plaats
preken. Dat is
oplossing voor
de deur wonen.
gesteld, Chris-
tien.

at een andere
i versterkt zijn
stische" opvat-
eze laatst
el van denste
uit een blad,
eeftheid, maar
k liever namen

n denkbeeld
oe eens bij de
"nog"-stand-
en afgerond ge-

de gegeven in-
de vraag voor-
ergeven van
gat in uw con-
tituten mogen
n. Gij vergelijkt,
instituten veel,
tenmerken" ver-
tens een insti-
u eigen zin (zie
gen wilt. Waar
of hoe weinig,
over zijn, zult
en?

men er gemak-
ls men ze stelt,
zich stelt, een
bekende vraag
op, een zand-
at, is het "nog"
an is het "nog"
zoo voort. Maar
het einde; wan-
over?

aar beoordeelen
afgerond geheel
ie de "nog"-me-
pirisch geven
en afgerond ge-
Van benoemings-
heid, maar aan
de "nog", de
ld.

er, het uitgangs-
de lijkt ons on-

n" der kerk
a ze geïso-
leeren van
ueele, uit den

zijn, aan te toonen
een afgerond geheel
en gebreken, toen ik
De Heraut zegt
uriformiteit te sterk
men ze niet te sterk
Dr A. K. hier en
Overall weersprekt
bijn nergens is een
en. Dat heb ik met
godemonstreerd. Het
is.

hemel tot de aarde komende, dagelijks zich vernieuwende dynamische DAAD van den verhoogden Christus. Het mooie van de gereformeerde belijdenis, het levende in die belijdenis, is, dat zij de „kenmerken“ van de kerk geen oogenblik losmaakt van de levende daad van Christus, die door den Geest Zijn kerk vergadert. Onvoltooid tegenwoordige tijd. Vandaag, October 1932, o.m. in Nederland. En in Duitschland. En in Turkije. En in Rusland. Die vergaderingsdaad van den levenden, lichamelijken, als Koning heerschenden Mensch Jezus Christus gaat altijd door; staat niet stil, is dus nooit een „statische“ grootheid. De kenmerken van de kerk zijn dat dus ook niet. Men moet niet tot het empirisch gegeven naderen met de vraag: passen mijn afgesloten (?) kenmerkenlijsten hier „nog“, en zoo ja, in welke meerdere of mindere mate? Men moet integendeel met vreeze en beven vragen: waarheen trekt de levende Christus? Waarheen gaat Hij? Waarheen gaat Hij vóór? Voorop? Waarheen moet men zijn eigen menscheelijken, levenden, actueelen gang achter Hem aan gaan? Hij gaat, even concreet als toen hij op aarde was, alleen maar: dézen keer, na zijn verhooging, gaat Hij zoowel naar Nederland als naar Rusland; vandaar, dat in Nederland een kerk door Hem vergaderd worden kan op heel andere manier dan in Rusland (dat noem ik pluriformiteit). Maar Hij gaat over de wereld; onzichtbaar, doch steeds actueel, waarachtig. Men mag daarom de „notae“, de kenmerken, van de kerk, nimmer scheiden van ZIJN actueelen, dagelijks zich voltrekkenden, nooit op één plekje van de wereld gelijke toestanden vindenden, maar in alle ongelijke toestanden één wet stellenden, en die EENE wet aan ons opdragenden kerkvergaderings-rondgang, -voortgang.

Verliest men dit uit het oog, dan komt men tot vergelijkingen, die ik in dit geding nimmer kan aanvaarden. Of ook tot beeldspraak, die mij niet toesprekt. Ik noem, om reeds aangegeven reden, weer geen naam, maar ik vind zulk een beeldspraak in een sympathieke artikelenreeks, die over deze dingen handelt. Daar wordt gesproken van een „boom“. Een boom is een boom, ook al staat hij op een verkeerde plek, en al is hij daar neergezet door een verkeerde hand. Geen mensch zal om zulke redenen een boom niet langer boom noemen; welnu: zoo staat het ook met de kerk. Ze kan meer of minder „nog“ zuiver zijn, kan verkeerd ontstaan zijn, kan moeten verzet worden, maar is toch een kerk?

Beeldspraak dus.

Mag ik óók beeldspraak gebruiken? Wanneer gesproken wordt van de volkeren, van geestesstroomingen, van vergaderingsdaden, dan wordt vaak (ook in de Schrift) het beeld gebruikt van een golvende zee. Een golf is een golf; we zullen nu eens aannemen, dat dit zinnelijke logisch zin heeft, al betwisten velen het. Doe ik een golf in een busje, isoleer ik die golf, zet ik die golf ergens, waar ze niet hoort, is het dan geen golf meer? Ieder voelt, dat dit dwaze vragen zijn. De golf hield al op golf te zijn, toen ze in het isoleerende busje ging. Met het beeld van den boom kan ik voor mij dan ook niet klaar komen. Als ik lees, dat Christus de geloovigen vergadert, dan krijg ik daar het beeld van golfstroomingen; dan wordt dus het afleiden van dien stroom, het af willen leiden, het isoleeren der „golven“, zonde voor God, anders niet; dan gaat het levende water van de door Christus gegeven bedding in een kanaaltje over. Water is water, H₂O is H₂O; maar de dynamische kracht van Christus, den Levende, die naar Zijn wil vergadert, niet naar den wil van Thomas, Luther, Calvijn, De Cock, Kuyper, Van Lingen, die is óók zichzelf, en laat zich nooit op een zijpaadje dringen.

Men ziet, dat beelden elkaar moeten aanvullen, zooals ik in ons blad reeds herhaaldelijk geschreven heb. Wat ik inzake anthropomorphe prediking opmerkte, geldt ook van anthropomorphe kerkprediking: de Schrift gebruikt wel beelden, ook inzake de kerk, maar het eene beeld van den bijbel verduidelijkt het andere, en wil er niet van geïsoleerd worden. Mijn stroomings-beeld zegt niets, zodra men het isoleert; met het boom-beeld, gelijk met elk ander, staat het evenzoo.

...

Een tweede argument, feitelijk in het eerste reeds besloten, is dit.

Als ik de aanwezige instituten beoordeel naar

*) Van kenmerken gesproken: waarom laat men het kenmerk der „eenigheid“ van het „bewaren der eenigheid“ weg? Dat hoort er toch bij. Art. 27 begint die eenheid over alle internationale kerkopeningen als universeel kenmerk uit te breiden (corde ac voluntate... conjuncta unitate). Let op dien wil (voluntas) waarin de kerk eenheid heeft. En dan art. 28: niemand mag zich onttrekken (esse ab ea subducere). Neen, nog mooier staat het er: niemand is verplicht (debere) zich te onttrekken: ieder moet zich bijvoegen. Onttrekking, die voor onze verantwoording ligt, is schuld; een kerk, die uitwerpt wat niet uitgeworpen dient, schendt haar wezen. Men moet de eenheid der kerk bewaren (conservere); dat is een daad, geen recht, en evenmin een vrome uitvlucht, dat „Jezus“ 't wel eens zal doen. Een herhaling nog eens in art. 29 (het is geen faa, geen goddelijk recht) zich af te scheiden.

het vergelijkende „nog“-principe (hoeveel goeds is erin, alsnog), naar de vergelijkende methode dus, dan maak ik een empirisch gegeven grootheid tot een uitgangspunt van redeneering. Dit mag niet; alleen de levende werkzaamheid van den Christus is het uitgangspunt. Want op DIE LEVENDE WERKZAAMHEID VAN HEM komt het aan. Precies zooals het bij een lichaam om het kloppende leven aan komt. Ik kan een „lichaam“ bekijken naar zijn kenmerken: twee oogen, een neus, een stel beenen. Die invalide daar, heeft die een lichaam? Een oog weggeschoten, beide beenen ook. Dat lijkt daar, is dat een lichaam? Alle oogen, beenen, etc. present, maar het leven eruit. We hebben toch met concrete menschen te doen, met concrete lichamen, en een daarin al of niet present, beweeglijk leven? Zoo staat het ook met de instituten voor preek- en sacramentsdienst. Het is maar de groote vraag, of zij (zonder empirisch, d.w.z. in de methode ongereformeerde, zich in het ergens gegeven te fundeeren bij haar redeneering) naar het Woord van den Welgever gelooven mogen, dat op de critieke historische momenten de stroom van Zijn vergaderingswerk zich heeft laten leggen in de door hen gegraven bedding.

Want het geweldige, het ontroerende, het benauwende, is, dat Hij nu eenmaal door menschen werkt.

Men kan, o zeker, Christus' vergaderingswerk, m. a. w. 'vergaderen der geloovigen, LOSMAKEN van de vormen van het kerk-instituut, in 'algemeen genomen. Dat is een meening; wie ze heeft, zal door mij met belangstelling worden aangehoord, maar — is niet gereformeerd. Gereformeerd is het, twee dingen te zeggen: a) Christus vergadert de geloovigen in den vorm van een kerk-instituut; b) dien naam moet men niet aan alles geven, wat zich als zoodanig aandient. En nu begint het benauwende: hebben wij het recht, ons instituut te zien, krachtens Woord en wet, in levend verband met de in onze boekjes genoteerde historie; te gelooven, dat Hij, de Levende, bij ons in dit land, in deze stad, de wettige historische lijn vervolgt?

Men zal zien, dat ik op dit standpunt heusch zoo dwaas niet ben, te gelooven aan een gereformeerde kerk als de alleen zaligmakende. Ik lach hier om het praedicaat „Roomsche“, en heb reeds gezegd waarom. *) Ik heb met het zaligheidsvraagstuk hier niets te maken; er worden ook op zolderkamertjes, buiten elke kerk of secte zalig. Ik meen niet eens, dat een kerk „gereformeerd“ moet zijn, om in een bepaald plekje van de wereld aldàar de ware te hoeten; anders zou ik in Rusland, Turkije, geen instituut kunnen zien, waarin Christus iets deed; nu zie ik daar kernen, zooals hier in Nederland kernen gevormd zijn door de eerste missionarissen.

Maar ik weiger tevens, den historischen factor te verdoezelen. Wij zijn hier in Nederland, niet in Turkije, Rusland. Wie een groot licht gezien heeft, wordt er naar behandeld. Wie in 1892 een vergadering van menschen met één belijdenis gezien heeft, en de una sancta toen in den steek liet, wordt er naar behandeld. Niet onze salonmaniertjes geven de behandeling aan, niet onze kerkpolitiek-decoratietjes vanwege de gediensbetheiden der practijk bleekjes uitgereikt.

Weg met de vergelijkende methode. Zij zou haar recht hebben, als het alleen aankwam op de werkzaamheid der GELOOVIGEN (daarover spreekt dan ook het niet-genoemde blad, bovenbedoeld). Maar de actie der elkaar zoekende geloovigen is maar de ééne kant van den penning (coetus, zie mijn Paasch-artikel, vorigen jaargang). De „coetus“ staat niet los van de „congregatio“ (zie hetzelfde artikel, d.w.z. van Christus' souvereine, niet achter-Luther-Calvijn-Van Lingen aankomende, maar hen allen bevelende, daad van vergaderen. **) Heb ik daarop gelet, dan vraag ik niet meer met dat funeste woordje „nog“: hoeveel zuiverheden ontdek ik daár en daar „nog“, om me straks in nevel te verliezen; maar dan zeg ik: zoo'n midden in het bijgeloof half en half gestikte, maar zijn God tegenover de bolsjewieken belijdende Rus, dien kan ik opgenomen zien in de bedding, waarin in DAT duistere land anno 1932 Christus de strooming wettig stuwt; maar, als ik eenmaal geloof, dat Hij in Nederland, waar de historie anders verliep, in 1892 een groot licht van liefde heeft ontstoken, dan kan ik wél vreezen, dat dat licht

*) Toen ik al eenige weken geleden sprak over de successie in het instituut. Men moet dit weerleggen, of anders dergelijke praedicaten (roomsch) naar inhouden. Evenals de lieflijke term „kleinzielig“. Want, als de vergelijkende methode goed is, dan zal ik den naam „kerk“ waarschijnlijk aan veel MEER instituten geven, dan De Wekker b.v. doet, en zal ik meteen hervormd worden.

**) Op het bijeenkomen van geloovigen ten einde daaruit de wettigheid der ambten overal te concluderen, moet men zich niet baseeren. Want dan wordt Christus' vergaderingswerk uit het gezicht gelaten. Neen maar weer een vergelijking. Laat, uit ontevredenheid met ministerie en koningin, een gezelschap Nederlanders zich isoleeren, en een eigen regering aanstellen. Pas de „nog“-methode toe: ze hebben „nog“ neerlandisch bloed, hebben „nog“ een voor mijn part zelfs anti-revolutionaire grondwet, hebben „nog“ trouwe liefde voor de historie, voor het begrip natie. Zullen we ze daarom maar „een waar Nederlanders-vergaderings-instituut“ noemen? De organische samenkomst der geloovigen mag niet worden geïsoleerd van den Souverein, Christus, die vergadert.

van den kandelaar geweerd worden zal, maar dan kan ik niet met de vergelijkende methode langs de voorhanden instituten rondgaan, om ze allemaal te „zegenen“ krachtens de zooveelste verdunning van „kenmerken“, die er „nog“ zijn.

Want men kan den wijn-in-het-vat wel verdunnen, maar niet de wijn-in-de-druif; daár zit het leven in. Men kan de empirische, statische, gegevenheden verdunnen, niet de dynamische krachtwerking van den éénen overal vergaderenden, en overal weer anders vergaderenden, maar nergens Zijn werk brekendenden Christus, levend, krachtig onder ons, en slechts in het geloof te kennen, óók in dit kerk-vergaderingswerk.

K. S.

P.S. Wat ik voorspelde, is gebeurd: De Wekker neemt het woord „exclusivisme“ van De Heraut over, alsof het ons blad raakte, schuilt voorts achter een Gereformeerden predikant, en achter De Heraut, die inzake doxen zich weer verenigde met De Reformatie, raakt geen enkel argument aan, naar zijn gewoonte, vergeet Docent De Bruin, die anders denkt, en verloopt zich in stemmings-maken. Intusschen weigert de schrijver in het orgaan met onze „ware kerk“, (dien naam schijnen de Geref. Kerken vandaag dan zeker te verdienen) saam te leven, en besteedt zijn leven aan de verdediging van die weigering. Het artikel eindigt met: al mij. Inderdaad, al hem. — K. S.

Seerp Anema. „De Sjoenemietische“.

II. (Slot.)

In het vorige artikel heb ik als mijn meening uitgesproken, dat „De Sjoenemietische“ van Seerp Anema niet moet worden beoordeeld als een roman, doch als een impressionistisch schilderstuk-in-woorden. Want wel spreekt de Schrijver in zijn inleidend woord van een roman en heeft hij gestreefd naar een karakterologie, maar — aldus trachtte ik aan te toonen — het wezen van zijn kunstenaarschap is, wat het artistieke betreft, zoozeer impressionistisch, dat zijn werk als vanzelf geworden is, worden moest zelfs; een lyrisch-impressionistisch prozagedicht.

Ik geloof dat het van belang is, ten dezen goed te onderscheiden. Taal en stijl, beeldspraak, woordklank, vele beschrijvingen maken, naar mijn oordeel, dit boek tot een kunstwerk, een kunstwerk, dat door zijn geest en beginsel, een christelijk kunstwerk is. En als er dan inderdaad niet tegen ingebracht kunnen worden de bezwaren, die zouden gelden als het een roman was — het standpunt dat ik meen te moeten verdedigen — dan is het zeker zaak, de betekenis van zulk een bijdrage tot de christelijke kunst niet te miskennen.

Gaarne wil ik daarom nog één artikel aan deze materie wijden, om in het bijzonder twee zinnen uit het vorige artikel, die in hun verband conclusien waren, nader te argumenteeren. Op de diagnose, dat een aan den Bijbel ontleend gegeven door den Schrijver in woorden wordt geschilderd, naar zijn visie en zijn impressie, en dat daardoor de kleuren van het boek worden bepaald, volgde deze zin: „dat wil zeggen, de voor een roman veel te langdradige beschouwingen, redeneeringen en dialogen zijn stuk voor stuk de tot in bijzonderheden uitgewerkte effecten, die het beeld, de impressie moeten vormen. En de beschrijvingen, breed en veel, zetten dat beeld tegen zijn achtergrond“, terwijl verderop staat, dat (bij een beoordeeling als boven aangegeven) „het artistieke van de taal, van de natuurbeschrijvingen, de lyrische dialogen (spreekt) in de kracht, die het heeft: de versterking en intoneering van het impressionistisch effect“.

Deze beide zinnen raken de kern van mijn betoog: dat het boek in werkelijkheid niet is een roman (al wordt het daarvoor ook uitgegeven) en dus ook alszoodanig niet moet worden beoordeeld, doch een impressionistisch schilderstuk-in-woorden. Daarom wil ik ten dezen gaarne nog eenig bewijs aanvoeren. Ik schrijf daartoe over een tweetal dialogen, die ik willekeurig gekozen heb.

Het eerste is een gesprek tusschen Salomo en Abisag als ze op een heerlijken lenteavond tijdens hun verblijf in de bergen, gezeten zijn tegen de hellingen van het Jarmoekdal.

Salomo zegt dan:

„Uit de woestijn van je smarten daar in Sjoeneem heb ik je laten opklimmen, liefste, met de vraag in mijn hart: wie is ze geworden? En het antwoord, door Berechja's profetie gegeven, heb ik erkend als het juiste: Messiasbruid. Onder den appelboom op het binnenhof van den ouden vervallen burch heb je me dat alles verteld. Daar heb ik het leven van je liefde en roeping gewekt en aanvaard als één en als het mijne — daar waar je mij vertelde, dat je moeder je heeft geboord, als een smartenkind, maar schoon, als ons volk in Jahwe's oogen.“

„Salomo, druk mij als een zegel op je hart en op je rechter arm, onuitwischaar! Elke kloep van dat hart wil ik hooren, elke daad van dien arm doe ik meel — Eén zijn we in roeping en liefde, één voor ons volk, voor onzen God!“